

PUBLIKACIJOS

KNYGOTYRINIAI RANKRAŠČIAI „LITUANIJOS“ ARCHYVE

NIJOLE LIETUVNINKAITE

Kauno A. Sniečkaus politechnikos instituto bibliotekos Retų knygų ir rankraščių skyriuje saugoma dalis Mažosios Lietuvos kultūros veikėjo Enzio Jagomasto spaustuvės „Lituanija“ archyvo (1930—1940 m. laikotarpis) bei asmeninės bibliotekos knygų, patekusių iš Kauno universiteto bibliotekos fondų.

E. Jagomasto spaustuvė ir leidykla „Lituanija“¹ Tilžėje veikė nuo 1986 iki 1941 metų kovo mėnesio. „Lituanija“ leido lietuviškas knygas, kalendorius, skirtus Prūsijos lietuviams, laikraščius „Lietuvišką laišką“, vėliau pavadintą „Aušra“, su paantrašte „Lietuviškas laiškas visų bundančių lietuvininkų“ (1896—1899) ir „Naująjį Tilžės keleivį“ (1924—1940).

Spaustuvės „Lituanija“ archyvinė medžiaga (laiškai, sutartys, sąskaitos ir kt.) parodo tuometinę komplikuoatą jės padėtį tiek finansiniu, tiek visuomeniniu atžvilgiu. Atskleidžiami lietuviškų knygų leidybos klausimai. Laiškuose išryškėja E. Jagomasto asmenybės bruožai. Jis pasižymėjo kaip bibliofilas, renkantis visus lietuviškus spaudos leidinius, lituaninę medžiagą. E. Jagomastas buvo sumanęs atidaryti Prūsų Lietuvos knygyną-biblioteką, kad lietuviška spauda būtų prieinama visiems piečiau Nemuno likusios Mažosios Lietuvos dalies lietuviams.

E. Jagomastas dalyvavo lietuvių kalbos ir bibliografijos darbuose: rinko

medžiagą „Lietuvių kalbos žodynui“, lituaniką — Bibliografijos institutui, siuntė žinias apie „Lituanijos“ išleidžiamas knygas I. Kisinui, rengiančiam sisteminį lietuviškų knygų katalogą.

Korespondencijoje yra duomenų apie asmeninius E. Jagomasto ryšius su Lietuvos kultūros veikėjais.

*Šioje publikacijoje pateikiami laiškai, turintys knygotyrinę reikšmę, skirstomi į tris dalis:

1. E. Jagomasto ir J. Balčikonio laiškai (1—12).
2. E. Jagomasto ir K. Šimonio laiškai (13—24).
3. Kita korespondencija, liečianti „Lituanijos“ knygų leidybos ir platinimo klausimus (25—36).

E. Jagomasto ir kalbininko J. Balčikonio (1885—1969) korespondencija apima 1931—1938 metų laikotarpį ir yra tiesiogiai skirta „Lietuvių kalbos žodyno“ rengimui. J. Balčikonis nuo 1930 metų dirbo „Lietuvių kalbos žodyno“ redakcijoje. E. Jagomastas dalyvavo šiame darbe kaip žodžių reikšmių rinkėjas Tilžės apylinkėse, platino J. Balčikonio atsiųstą „Paaiškinimą žodžių rinkėjams“, siuntė žodyno redakcijai knygas ir periodinius leidinius kaip šaltinius žodžių rinkimui.

E. Jagomastą su J. Balčikoniu siejo artimi asmeniniai ryšiai. Jie keitėsi retomis lietuviškomis knygomis, teikė vienas kitam pagalbą įvairiais asmeniniais reikalais.

¹ Platesnė spaustuvės „Lituanija“ veiklos analizė duodama J. Jurginio straipsnyje „Jagomasto spaustuvė ir leidykla „Lituanija“ Tilžėje“, išspausdintame straipsnyje rinkinyje „Spauda ir spaustuvės“ (1972).

Dauguma E. Jagomasto ir K. Simonio laiškų liečia knygos (Bykova M. Pirmieji apsakymėliai iš gamtos mokslo. — Tilžė: Lituania, 1933. — 74 p.) iliustravimą. Tapytojas Kazys Simonis (1887—1978) tuo metu buvo žinomas ir kaip knygų (elementorių, pasakų rinkinių ir kt.) iliustratorius. Jis iliustravo nemaža E. Jagomasto išleistų knygų vaikams.

Iliustracijos M. Bykovos knygai buvo kuriamos 1932—1933 metų laikotarpiu. Jas sudaro knygos viršelis bei 18 piešinių. Knyga buvo su 17 piešinių ir viršeliu.

E. Jagomasto ir K. Simonio laišкаи atskleidžia gana sudėtingus jų santykius. Be honoraro, K. Simonis pagėidavo ir senų lietuviškų knygų. E. Jagomastui davus pažadą jų atsiųsti, K. Simonis nuolat tai primena. Ir netgi iškelia sąlygą, kad neišsiųs paskutinių iliustracijų tol, kol negaus žadėtų knygų. Pagal E. Jagomasto laišką, rašytą 1933 m. vasario 18 d., K. Simoniu išsiųsta 4 knygos: K. Simonis tuo nepatenkintas ir vėlesnių metų (1936, 1939) laiškuose vėl primena E. Jagomastui jo pažadą. KPI bibliotekos Retų knygų skyriuje saugoma knyga „Visokios naujos giesmės arba evangeliški psalmiai“, išleista 1876 m. Tilžėje. Ji pa-

žymėta asmeniniu K. Simonio antspaudu „Kazys Simonis“. Si knyga tikriausiai viena iš papildomai E. Jagomasto atsiųstų knygų, kadangi E. Jagomastas buvo siuntęs tokio laikotarpio ir to paties leidėjo knygu.

E. Jagomasto laiškuose yra žinių, susijusių su jo asmenine biblioteka. Bibliotekoje buvo nemaža dubletų. E. Jagomastas, daug laiko skirdamas spaustuvės reikalams, nespėja tvarkyti savo knygų — tai pabrėžia net keliuose laiškuose.

K. Simonis 1936 metais padovanoja E. Jagomastui savo knygą „Girių Giesmės“, o 1939 metais — reprodukcijų albumą. Tai ne tik draugystės ženklas, bet ir paraginimas dėl E. Jagomasto žadėtų senųjų lietuviškų knygų.

Trečiame publikacijos skyriuje pateikiami laišškai parodo tuometinę „Lituanijos“ spaustuvės būklę, E. Jagomasto išleistų knygų prekybinius klausimus, leidinių apimtį bei leidybos sutarčių sudarymą. Iš jų galima spręsti apie E. Jagomasto dalyvavimą bibliografiniame darbe.

Paties E. Jagomasto laišškai, rašyti įvairiems asmenims, charakterizuoja jį kaip bibliofilą, renkantį kiekvieną senosios lietuviškos spaudos leidinį.

1

1931 m. birželio mėn. 13 d.

J. M. ponui prof. Balčikoniu. Kaunas.

Labai gerbiamas ponas Profesoriau!

Atleiskit man, prašau nuoširdžiai, kad man negalima buvo pas Tamstą užėiti. Turėjau grįžti. Dalykai dar nėra išspręsti. Man labai reikalinga yra. Jeigu susieitumėt, rasi malonėtumėt dar kartą paklausti, kaip dalykai stovi. Jeigu ne pašalpa, tai paskolą, kurę gražjčiau laike 6 iki 9 mėnesių. Turu keliatą vekselių sumokėti; jaigu jie taptų protestuoti, tai visas kreditas man dingtų, kurį ikšioliai saugojau kaipo vyzdį akyje. Jaigu reikalas, atvažiuočiau; tiktai kelionė visgi apie 40 litų. Artimesnes žines

malonėkit mano sūnui įteikti, kursai yra gana tylus žmogus ir apie tokius dalykus nieko nekalba.

Jeigu man kokią žinę malonėtumėt suteikti, tai prašau į Panemunę (Pagėgių apskr.) laišką prisiųsti. Greita pagalba, dviguba pagalba!¹

Spaudžiu nuoširdžiai Tamstos ranką
Jus visados gerbiąs (E. Jagomastas)

1. Paskolos ar pašalpos E. Jagomastas negavo. Tikriausiai čia minimas 1931 metų E. Jagomasto konfliktas su spaustuvės darbininkais dėl skolų. Gavęs pinigų už išspausdintą 1932 metų kalendorių, E. Jagomastas dalį vekselių išpirko.

2

Kaunas, 1932 m. lapkričio 1 d.

Didžiai gerbiamas Ponas Redaktoriau!

Šių metų „Nauj. Tilžės keleivio“¹ N 86 (buvo ir anksčiau viename numeryje) yra įdėtas Jūsų skelbimas, kad ieškote Radžiūno „Bičių Knygelės“² žadėdami už jos atsiuntimą tam tikrą nedidelį atlyginimą. Tos knygutės aš esu Jūsų prašęs, gal dabar ieškote kam kitam, bet jei atsirastų ir mano daliai, tai prašyčiau dėl atlyginimo perdaug nesivaržyti,— nupirkti ir man atsiųsti, aš renku lietuvišką literatūrą apie bites. Terminus galėsime suvartoti ir žodynui.³

Aš dabar su žodynu nusikrausčiau į kitą vietą — Kaunas, Aleksotas, Maironio namai,— ar negalima būtų nauju adresu siuntinėti Jūsų laikraštį.

Šia proga siunčiu Jums geriausiai
savo linkėjimus J. Balčikonis.

1. „Naujasis Tilžės keleivis“ — liberalinis Mažosios Lietuvos lietuvių laikraštis, ejęs 1924-40 Tilžėje vietoj „Tilžės keleivio“. Leido spaustuvė „Lituanija“.

2. Minima knyga: Radžiūnas E. Naudingos bičių knygelės visiems lietuvininkams (knyga kelis kartus buvo perspausdinta Tilžėje ir Klaipėdoje).

3. Lietuvos švietimo ministerija. Lietuvių kalbos žodyno redakcija. J. Balčikonis šioje redakcijoje dirbo nuo 1930 m.

3

Kaunas, 1933 m. sausio 3 d.

Didžiai gerbiamas Pone Redaktoriau!

Siunčiu per paštą Tamstai „N. T. Keleivio“ vardu 50 litų. Iš jų prašom atsiimti prenumeratą „Keleiviui“ 1933 m., o kas liks — lietuvių namams Tilžėje.

Siunčiu skyrium 20 egz. „Paiškinimas žodžių rinkėjams“¹. Prašyčiau Pono Redaktoriaus paskelbti savo laikraštį apie tą „Paiškinimą“, ir kas norės rinkti žodžius — duoti jį. Būtų labai malonu gauti žodžių ir iš Tilžės krašto.

Dėkui Tamstai už gražius švenčių sveikinimus. Ir Tamstai, Ponas Redaktoriau, linkiu laimingesnių ir visiems lietuviams lengvesnių 1933 metų.

Su tikra pagarba J. Balčikonis.

1. „Paaishkinime žodžių rinkėjams“ apibrėžta žodyno reikšmė, žodyno šalti žodžių rinkėjų darbas. Duodami keli žodžių užrašymo kortelių pavyzdžiai.

4

Kaunas, 1934—III—5.

Didžiai gerbiamas Ponas Redaktori

Basanavičiaus pasakų rinkinyje „Iš gyvenimo vėlių bei velnių“¹ psl. 132 yra sakiny „Tai atsitikę apie metų 1820, kol dar kiemai abigalėj ulyčios vartus turėjo.“ Šita pasaka užrašyta Rameiknos iš Eglininkų, Pilkaln. apyl. Ar Ponas Redaktorius negalėtų iširti, ar žodžio abigalė ten ar kur netolumais vartojamas (žinomas), kurioj vietoj jo kirtis (priegaidė), ir duoti keletą gyvos kalbos pavyzdžių. Prašytumėm rezultatus kaip galima greičiau pranešti.

Su didžia pagarba J. Balčikonis

1. Basanavičius J. Iš gyvenimo lietuviškų vėlių bei velnių.— Čikaga, 1903.— 387 p.

5

Didžiai gerbiamas ponas profesori

Gavau Tamstos atviruką. Zodis 'abigalėj' is yra prie mūsų pažjstamas ir vartojamas. Zodis yra iš „abiejų galų“ sutrumpintas. Tikrai nežinau, gal pirm kokių 100 metų turėjo „abu kiemo galai“ vartų! Juk miestuose taipojau buvo vartų: Tilžės Miestas turėjo „Hohes Tor“, (lietuviški vartai), ir „Deutsches Tor“ (vokiški vartai), kodėl tai negalėjo kiemai (kaimai) abigalėj vartų turėti? Kripvežimį gal pažjstat. Sakoma dar šendieną: įdėk abigaliu (užgaliu) į kripvežimį (vežimo abu galu tampa abigaliais (užgaliais) uždarytu, kai javų pėdai arba bulvėmis pripildyti žakai (maišai) neiškristų.— Aš neatsimenu, ar jau gavot Radžiūno Bičių knygeles iš manęs?

(E. Jagomastas)

6

Kaunas, 1934 m. kovo 12 d.

Didžiai gerbiamas Ponas Redaktoriau!

Žodžio „abigalė“ paaiškinimą gavau, labai dėkui. Jei būtų galima, ar Jūs negalėtumėt užrašyti su tuo žodžiu keletą sakinių iš sodječių gyvos kalbos, nurodant, kur tas sakiny vartojamas,

Radžiūno „Bičių knygelės“¹ nesu dar gavęs. Norečiau gauti. Linkiu daug visko gero.

Su didžia pagarba J. Balčikonis

1. Zr. paaiškiimą 2°.

7

1934 m. Gegužės 4 d.

J. M. Ponui Prof. Baičikoniumi. Kaunas.

Didžiai gerbiamas Pone Profesoriau,

Tikiuosi, jog atleisite man, kad tiktai dabar teatsakau į Jūsų paskutinę atvirutę. Dėl žodžio „abigalė, abigalis“ galiu Jums dar štai ką paaiškinti:

Yra vartojamas žodis „abigaliai“, sakoma pav.: „Medžio storumas abigaliai toksjau“, kertant girioje medžius, arba kalbant apie kokias nors mašinos dalis, apie geležinę kartį: „Tas daiktas turi būti abigaliai toksjau storas“,—Prie vežimo be žodžio „abigalės, abigaliai“ vartojamas ir žodis „užgaliai“. Išilgai dedamos lentos yra — karklubos. Jei kas karklubas daro, tai gali klausti: „Ar abigaliai yra lygūs su platumu?“ arba „ar abigalės turi lygų platumą? Ar abigaliai yra lygaus platumo?“ — „Priduok man tą abigalį!“ — Abigalius gali turėti beveik kiekvienas daiktas. Pav.: „Brokštuvu abigaliai turi būti lygaus storumo“, vadinasi brokštuvu skersmau viršų ir apačioj turi būti to paties tūdomo.— Kalbant apie kelią, vedantį per kiemą, sakoma: „Tas kelias išsitenka abigaliai kiemo (kaimo).“ Gatvės abigaliai anksčiau turėjo vartus, k. a. Tilžėje, kur buvo Vokiečių ir Lietuvių (dabar „Aukštieji“) vartai. Abigalius gali turėti ir patys vartai, durys, būtent durų viršus- ir apatinė dalis, slenkstis.— Ariant lauką „abigaly yra galinės“. Sakoma ir: „Abigaly Tilžės buvo tos ir tos naujynos“, t. y. viename ar kitame gale. Kiekviena lazda turi abigalį. Vartojamas ir žodis „viengalis“, kalbant pav. apie žarną.

Tai tiek apie žodį abigalė ir kaip jis žmonių vartojamas. Šiuos kelis pavyzdžius surinkau iš kelių Tilžės apylinkės lietuvių, būtent Miko Gerulio iš Vainočių, 73 metų ir Erdmono Garnio iš Puodžiūnų kaimo prie Ragainės, ir kitų.

Linkėdamas daug gero Tamstos sunkiame darbe lieku
su didžia pagarba (E. Jagomastas).

8

Kaunas, 1937-VI-30.

Didžiai gerbiamas Tautietil

„Keleivį“¹ redakcija gavo, labai dėkui Tamstai. Pasinaudoję vėl Tamstai graži sime.

Su didžia pagarba J. Balčikonis.

1, „Keleivis iš Karaliaučiaus“ — savaitraštis, leistas 1849—1880 Karaliaučiuje. Redagavo F. Kuršaitis.

Kaunas, 1937-VII-18.

Didžiai gerbiamas Ponas Redaktoriau,

Siunčiu antro pusmečio prenumeratą už „N. T. Keleivį.“¹
Gavau „Pajudinkim, vyrai, žemę“,² netrukus Jums atsiųsiu.

Su didžia pagarba J. Balčikonis

1. Zr. paaiškinimą 2¹.

2. Jokajus M. Pajudinkim, vyrai, žemę! — Tilžė, 1892.— 104 p.

10

Kaunas, 1937 m. lapkričio mėn. 25 d.

L. R.

Svietimo Ministerija
Lietuvių kalbos
žodyno Redakcija
N. 1429

Ponui E. Jagomastui Tilžėje.

Lietuvių kalbos žodyno redakcija nusirašė d-ro Bruožio¹ žodžius iš Kuršaičio² žodynų, dėkoja Jums už jų paskolinimą ir grąžina visus tris tomus atgal.

J. Balčikonis
žodyno redaktorius.

1. Bruožis Vilius (1843—1909) — medicinos daktaras, „Birutės“ draugijos pirminkas.

2. Kuršaitis Fridrichas (1806—1884) — Mažosios Lietuvos kalbininkas. Parengė „Lietuvių kalbos žodyną (I d.— „Vokiečių—lietuvių kalbų žodynas“, 2 t., 1870-74; II d.— „Lietuvių—vokiečių kalbų žodynas“, 1883.)

11

Kaunas, 1937 m. gruodžio mėn. 7 d.

L. R.

Svietimo Ministerija
Lietuvių Kalbos
žodyno Redakcija
N. 1513

Ponui E. Jagomastui Tilžėje.

Lietuvių kalbos žodyno redakcija išrinko žodžius iš „Keleivio“¹ 1862—1869 metų; labai dėkoja už paskolinimą ir Jums vėl grąžina.

Redakcija dar norėtų gauti to paties „Keleivio“ 1849—1861 metų ir 1870—1882. Ar negalėtumėt Jūs tų metų komplektus atsiųsti arba bent nurodyti, kur juos gauti. Ta proga redakcija linki Jums daug viso gero.

J. Balčikonis

1. Zr. paaiškinimą 8'.

12

Kaunas, 1938 m. balandžio 10 d.

Didžiai gerbiamas Tautietil

Labai dėkui už sveikinimus ir gražius linkėjimus.

Taip pat dėkoju Tamstai už atsiųstą receptą, tik tuo tarpu aš negalėjau juo pasinaudoti. Išvaikščiojau Kauno aptiekas ir teradau vieną dalyką iš visų — Bockhornklesamen. Man aptiekorius pasakė, kad jis lotyniškai vadinasi Semen foeni graeci. Bet tos sėklos yra maltos ir sveikos. Aptiekorius klausė, kokių man reikia, o aš nemokėjau jam pasakyti. Todėl prašyčiau Tamstos, kai bus proga, pranešti, ar tikrai Bockhornklesamen vadinasi lotyniškai Semēn foeni graeci ir kokios man dera sėklos — maltos ar sveikos. Kitus dalykus (Bikapurin, Intestonin-Heliogenas N 57, Heposan) galėčiau gauti išsirašęs iš Vokietijos. Bet norint išsirašyti iš užsienio vaistų, reikia gauti sveikatos departamento leidimą. Tai daug rūpesčio dėl to mažmožio. Gal galima būtų tokio būdu gauti; jei kartais Tamsta turėtum mokėti kam čia Kaune, aš galėčiau tą sumą išmokėti, kiek tie trys dalykai atsieina, o Tamsta man tuos vaistus, jei nebūtų kliūčių, atsiųstum. Jei vaistų gabenimas per sieną būtų nepatogu, tai prašom nesiųsti. O jei čia kokių kliūčių nebūtų, tai prašom man reikalingą porciją nupirkti ir kokio nors būdu atsiųsti. Prašom imti tiek, kad nereikėtų dažnai pirkinėti. Jei tamsta kada pats būtum Kaune, gal tada ir galėčiau gauti iš Tamstos Semen foeni graeci, žinoma, nereikėtų pirkti. Siaip ar taip, prašom labai tais dalykais nesirūpinti, aš nesiskubinu. Sveikindamas Tamstą linkiu sulaukti linksmų Velykų.

J. Balčikonis

13

Kaunas 19¹⁸
IX 32 m.

Gerbiamas Pone Jagomaste!

Dar kartą ir jau paskutinį kartą kreipiuosi į Gerbiamą Tamstą delei pažadėtos man knygos.

Jei ištikru Ponas man pažadėjęt prisiusti ar atvešti žadėtas knygas, tai senai ir senai laikas buvo prisiusti.

Labai man nesmagu, kad teip mano noras neįvyksta.

Sį kartą paskutinį — kartą prašau Tamstos Gerbiamas Pone, kaip ten nebutu, lai bus ir netvarkoje žadėtą knygą, malonėkit pažadėjimą nei kiek nevilkinant ištesėti už tai busiu dekingas Tamstai.

O jei dar tektu laukti tai per tą laiką aš rasit jau turėsiu tokias knygas ir tuomet man nereikalinga daugiau o ir šaip jau nėra prasmės par tris metus vieną knygą keistis tai visiškai nesuprantamas reikalas.

Taigi jei Tamstos ištikru malonė jot man prisiusti tai tuojaus prašau tai daryti, o jei ne, tai ir nereikia tolesnei.

Su tikra pagarba K. Simonis.

14

Kaunas 19²⁴
XI 32 m.

Didžiai Gerbiamas Tamsta!

Siunčiu 13 piešinėlių Tamstų užsakytajai knygelei padaryti. Tuo tarpu siunčiu nevisus, nes tiek suspėjau padaryti, o nenorėdamas trukdyti Tamstoms darbą tuojaus pasiunčiu kad but daromos klyšės. Likusius 3 ar 4 piešinėlius prieš pirmą (1) gruodžio mėn. manų padarysiu ir isisiu su knygele ir tekstais.

Norent knygelei viršelį kad padaryčiau, tai malonėkite butinai parašyti: koks bus knygelės pavadinimas tai yra kaip tituluosės ir formatas teipogi jei spalvotas viršelis, tai keliomis spalvomis, ar iš dviejų klišių ar iš 3 klišių ar viena tik klišė norima.

Tamstos gavę siunčiamus piešinėlius, prašau Tamstu tuojaus parinkę man pažadėtų knygelijų prisiusti man.

Siuomi turiu progos Tamstas priversti nebeužmiršti ir, tuojaus atsiusti man.

Statau sąlygą — kolei Tamstos neprisiuste knygų žadėtų, tolei aš neprisiusiu Tamstoms užbaigęs likusius piešinėlius (3—4). Tai malonėkite nepamiršti jei svarbu Tamstoms, tai mano sąlyga Tamstoms.

Dėl šios sąlygos prašau neusigauti, nes tai man rodos menkas daiktas, bet jis turi reikšme mano vidujineme gyvenime.

Labai prašyčiau Tamstu jei galima butu gauti iš Tamstu ir Kalendrų prusiškų¹ prieš karinių laidų ir žinoma geriau butų dar senesnių gauti. Taipogi ir kitokių dalykelių-knygelijų kas galima iš retesnių dalykelių.

Jei bus kiek daugiau knygelijų, tai aš už piešinėlius atsiskaitysiu pusėtinai mažai ar kiteip. Vienu žodžiu knygelės prisiustos bus piešinėlių sąskailon.

Gavęs knygeles tuojaus isisiu likusius piešinėlius ir paskiau už knygeles gal tik mažutę sąskaitą susidarius.

Tuo tarpu linkiu Tamstoms geriausių pasisekimų gerbias Tamstas

K. Simonis

1. Mi ima 1846—1914 metais Mažojoje Lietuvoje E. Sesnako, J. Meškaičio ir kt. redaguoti kalendoriai „Prūsiskos kalendros“, „Mažos Rytų ir Vakarų Prūsų kalendros“, „Evangeliskos kalendros“, „Lietuviškos kalendros“ ir kt.

1932 m. Lapkričio 25 d.

J. M. Ponui K. Šimoniui
Kaunas, Donelaičio gatvė 13.

Didžiai gerbiamas Tamsta,

Būčiau Tamstai labai dėkingas, jeigu galėtumėte užsakytuosius piešinėlius kiek galint greičiau pagaminti, nes greitai laiku užbaigsiu spausdinti kalendras ir norėčiau tada imti darba „Gamtos apsakymėlių“¹ knygelę. O gal jau ir suspėjote dalį, bent pirmųjų Jankų vaizdelius nupiešti, tai malonėkite atsiųsti, nes galėčiau tada jau reikalingasias klišas užsakyti.

Laukdamas iš Tamstos žinios lieku
su tikra pagarba E. Jagomastas

1. Bykova M. Pirmieji apsakymėliai iš gamtos mokslo.—Tilžė, 1933.—74 p.

1933 m. vasario 18 d.

Gerbiamas Pone Šimoni!

Laiko neturėdamas mano knygyną sutvarkyti, prisiunčiu tuo tarpu tiksliai 4 knygas, kurios turbūt Tamstą užganėdins. Vėliau, daugiau laiko turėdamas, aš Tamstai prisiūsiu arba pats atkeliaudamas daugiau atvešiu. Tą tvirtai galite tikėti. Bet dabar neturiu apydauros apie visas mano knygas.

Aš prašau Jūsų, kuogreičiausiai man likusius piešinius ir tą rusišką knygą prisiųsti. Man dabar skubiausiai jų reikalinga. Nebūtumėt sulaike, viskas jau būtų atlikta ir Tamsta jau savo pinigų turėtų. Labai lauksiu.

Su aukšta pagarba (E. Jagomastas)

- 1) Šventraštis 1824, Post¹
- 2) Psalmė 1874, Post²
- 3) Psalmė 1868, Post³
- 4) Apmąstymai dėl vidujų kentėjimų⁴.

1. Šventraštis 1824 m. yra Biblia, tai esti visas šventas raštas Seno ir Naujo testamento (Tilžė: H. Postas, 1824).

2. Psalmė 1868 m.—Visokios naujos giesmės arba evangeliški psalmė (Tilžė, H. Postas, 1868).

3. Psalmė 1874 m.—tas pat (Tilžė, H. Postas, 1874).

4. Apmąstymai dėl vidujų kentėjimų—tokios knygos Mažosios Lietuvos lietuvių spaudos bibliografija iki šiol nežinojo.

1933 m. Kovo mėn. 11 d.

Ponui K. Simonui,
Kaunas.—Duonelaičio g.

Gerbiamas Tamsta,

Gavau prisiųstas paskuti ius keturius piešinėlius klišoms, kurias tuojau davi padirbti ir kurios šiandieną jau gatavos. Tiktai dabar tegaliu su spauda pradėti.

Gaila, kad tas reikalas taip labai ilgai užsitęsė. Bet ką darysi! Dabar dar trūksta šiai knygelei gražaus dailaus viršelio, kuris turėtų būti spalvotas 2—3 spalvų. Geriausia, jei viršelis ne daug kombinuotas, bet įspūdingas, turi iui pritinkantis. Viršelio pavadinimas yra šitoks:

M. Bykova

Pirmieji apsakymėliai iš gamtos mokslo
Vertė E. Ch-tė.

Būkite tokie malonūs ir padarykite greičiausiu keliu tą viršelį. Jeigu iki 25. šio mėnesio nepristatau gatavos knygos, turėtų dabar tiktai tepradėjau, visas darbas išeina niekais. Todėl prašau man kuogreičiausiai viršeliui piešinėlių pristatyti, gal būt Jums tai būtų galima per kokias tris dienas atlikti, taip kad netrukus galėčiau ir šias klišas užsakyti ir spausdinti?

Kaip veik nukeliausiu Kaunan, tada man rasi bus galima ir paką senų knygų atgabenti. Tiktai man labai gaila, kad vis neprieinu kaip reikiant sutvarkyti savo knygyną. Viskas yra sukrauta be jokios tvarkos ir dėlta man sunku dublikatus parinkti. Bet tiek Tamstai turiu pasakyti, kad iš manęs dar šmotą knygų gausite, kaip kad esu žadėjęs.

Tai mano pašalinis užsiėmimas, kurs nei jokio skatiko neįneša ir todėl ne visuomet yra laiko aikvoti knygyno sutvarkymui.

Laukdamas viršelio piešinėlio skubaus. prisiuntimo Jus širdingai sveiki

su tikra pagarba E. Jagomastas

Kaunas 19¹⁵ III 33.

Gerbiamas Ponel

Įsiunčiau Tamstoms registruota banderole knygos viršeliui projektą „Pirmieji apsakymėliai.“¹

Projektą padariau dvispalvį—juoda ir žalia spalvos galima ir kitokias padaryti—atspausti kaip tai raudona—žalia, mėlyna—žalia, tamsiai violet—žalia. Prieto galima ir trečia spalva pavartoti, tai fonas (visas) rėme apvaliame. Fonas turėtų būt (jei prie juodo ir žalio) labai lengvai gelsvas ir t. t.

Kadangi man neprisiuntet knygos formato, tai sunkiau buvo kas nors kompo-
nuoti, kažkokį tik ir padariau — man asmeniškai rodos yra neblogai. Tai tiek apie tai.

Ačiū už knygas kurias vargais — negalais sulaukiau šį tą. Daugiau ką žadate, ačiu laukiu ir lauksiu graitesniu terminu ir jei šį — tą atveštumet ar atsiumtumet iš Tamstų duble esamų senesnių, tai ir honorarą už pieši ius gal nebetektu man mokėti nes knygomis atsiskaitytumet.

Tuo tarpu geriausių Tamstai linkėjimų K. Simonis

1. Zr. paaiškinimą 15¹

2. Viršelio projekto originalas (17×23), atliktas tušu, yra E. Jagomasto archyve.

19

1933 m. Kovo mėn. 15 d.

J. M. Ponui K. Simoniumi. Kaunas.

Gerbiamas Tamsta,

Mano paskutinį raštą, kuriuo prašiau nupiešti knygelei¹ tinkamą viršelį, būsite gavę. Dėl viso ko Jums dar prisiunčiu šios knygelės formatą, titulo lapą ir vieną kurį teksto puslapį, pagal kurį lengvai galėsite nustatyti viršelio didumą.

Dar vienas dalykas. Gavęs iš Jūsų rusiškąją knygelę pasirodo, jog joje trūksta ke-
letas lapų, būtent 13/14 pusl., 24/25/26, 49/50, 61/62, 79/80 taigi išviso 5 knygos lapai.
Man būtų svarbu, jei juos galėtumėte kartu atsiųsti.

~ Būčiau Jums labai dėkingas, jei viršelį galėčiau gauti kiek galint greičiau.

Sveikinu su pagarba E. Jagomastas

1. Zr. paaiškinimą 15¹.

20

Kaunas 19¹⁷
III 33 m.

Gerbiamas pone!

Gavau Tamstos laiškėlį ir paviždžius formato knygos viršeliui¹ deja jau truputi pavėluota, nes knygos viršeliui projektą esu išsiuntęs kokį padariau ir rodos kaip tik atitiks formatui šios knygelės.

Delei rusiškos knygelės² kad truksta stinga keletas lapų, tai pas mane nei vieno lapelio negalėję užsilikti, tai rodos neklystu sakydamas. Primenu kaip Tamstos patis išėmėt iš tos knygelės keletą lapų su iliustracijomis dėl darimo klyšių, tai gal tie patis lapai ir bus?

(K. Simonis)

1. Zr. paaiškinimą 15¹.

2. Ta pati knyga.

Kaunas. 1933 m.

Gerb. Ponui Jagomastui.

Gerbiamas Tamsta!

Jau bus greitai metai kaip Tamstoms dariau vienai knygelei piešinėlius, už tai Tamstos buvot žadėję duoti man senų knygų ir bent kiek pinigų, nes sutarėm už piešinėlius po 10 litu štukai kurių buvo išviso 18 pieš.¹ ir +viršelis — tai 19 piešinėlių kas sudarė bendrą sumą mažiausia 120 lit.

Iki šiol rodos Tamstos pamiršot manęs, nes ne tik žadėtų knygų neprisiunčiat, bet ir jokios žinios nėra.

Norėdamas taikos ir žmoniškos teisybės prašau Tamstas neatidėliojant tolesnei prisiūsti man žadėtas senas knygas, o pinigų nors man labai reikalinga bet visai nereikalausiu, jei senų knygų ir kalendorių šiek tiek įdomesnių prisiūsite kurių Tamstos galės.

Na tai labai prašau šį reikalą neatidėliojant ištesėti, už ką busiu dekingas, nes busme kits-kitam teisus.

Su tikra pagarba K. Simonis

Kaunas, Donelaičio g. vė 13a.

1. M. Bykovos knygoje „Pirmieji apsakymėliai iš gamtos mokslo“ buvo panaudota 17 K. Simonio iliustracijų bei viršelis.

1936 m. Kovo mėn. 4 d.

J. M. Ponui Simoniumi. Kaunas.

Didžiai gerbiamas Tamsta,

Atsimenu savo pažado surinkti Tamstai iš savo knygyno senesnius leidinius. Nemanau, jog Jūs šį reikalą būsite pamiršę, bet, gal būt, dėl mano ilgo delsimo ant manęs jau supykę. Man labai nemalonu, kad laikas taip greitai prabėgo, bet iki šiol vis dar neatradau atspėjamo laiko, savo knygyną tinkamai sutvarkyti. Tikiuosi, jog, orui kiek atšilus, galėsiu savo knygas sandėlyje, kur jos sukrautos yra, pradėti tvarkyti ir Jums ką žadėjavu šiokiu ar tokiu būdu pristatyti. Taigi, prašydamas dar kiek pakankrauti, lieku

su tikra pagarba (E. Jagomastas)

1936 m. Balandžio 1 d.

J. M. Ponui K. Simoniumi. Kaunas.

Didžiai gerbiamas Pone,

Gavau pirm trumpo laiko Tamstos man prisųstą knygą „Girių Giesmės“, kurią išvydęs — nudžiugau. Džiugina šis gražus leidinys ne tik įdėtomis Tamstos meno darbų

reprodukcijomis, bet ir visu savo turiniu, savo giesmėmis, kurios skambumu ir ypatingu ritmu leis daugeliui arčiau ir giliau suprasti mūsų tautos sielą ir atjausti tuos gyvus kūrybos šaltinius, kurie iš pat giliausios senovės neišsenka ir nenustoja mus gaivinę. Nuoširdžiai dėkodamas Tamstai už gražiąją dovaną, kartu su šiuo jungiu ir mano geriausius linkėjimus Jūsų ateities darbams.

Baigdamas darskart dėkoju ir nuoširdžiai sveikinu artimųjų Velykų proga

Jus gerbiąs E. Jagomastas

Gerb. poniai ir vaikučiams linksmiausių Velykų!

I. Simonis K. Girių giesmės.—K.: Sakalas, 1936. Knygoje yra 13 K. Simonio paveikslų reprodukcijų su paties autoriaus lyriniais tekstais.

24

Kaunas 19²⁵
I 39 m.

Ponui Jagomastui

Didžiai Gerb. Pone

Siunčiu Tamstai savo darbų tik kaip kurių paveikslų nuotraukų reprodukcijas — tai albumėlis¹ atminčiai.

Labai maloniai prašau Tamstu perduoti ponui Viliui Vydūnui² šį jam pavestą albumėlį, kurį siunčiu vienu kartu su Tamstai skyriamu albumėliu.

Gražiausiu Tamstoms linkėjimu visiems

Kaz. Simonis

P. S. Knygų senovės man žadėtų tur būt aš jau nebeturiu laukti.

K. S.

1. Kazio Simonio kūryba.— Marijampolė: Dirva, 1938.

2. Vydūnas (Vilhelmas Storosta, 1868—1953) — rašytojas filosofas, kultūros veikėjas, tuo metu gyvenęs Tilžėje. Su Vydūnu K. Simonis susipažino dar prieš 1920 metus. Vydūnas buvo įsigijęs keletą K. Simonio paveikslų. Jūs siejo abipusis susidomėjimas vienas kitu. Apie bendravimą su Vydūnu K. Simonis rašė atsiminimų knygoje „Gyvenimo nuotrupos“, išleistoje 1958 ir 1966 metais.

25

1934 m. Kovo mėn. 9 d.

Lietuvos Konsulatui Tilžėje.

Dėl p. Kasiulaitienės, gyv. Jurbarke, pretenzijų į mano 1933 m. išleistą knygutę: M. Bykova, „Pirmieji apsakymėliai iš gamtos mokslo“ verstos iš rusų kalbos E. Ch-tės, 73 pusl., turiu garbės štai ką pareikšti:

1. Ne tiesa, kad aš sutikau šią knygutę atspausdinti už 15% nuo parduotųjų knygų kainos. P. Kasiulaitis, norėdamas man parduoti šios knygos rankraštį, pareikalavo už jį 300 litų. Kadangi man ta suma pasirodė per aukšta, atsiskaciau šią knygutę išleisti. Paklaustas, kiek aš tai už rankraštį duočiau, pasiūliau tada 200 litų ir nė cento daugiau. P. Kasiulaitis su ta kaina sutiko. Apie kokią nors šiuo reikalu sutartį nebuvo jokios kalbos. Gimnazijos mokytojo p. A. Silerio, su kuriuo tuokart turėjau reikalų ir kuris tame pasitarime asmeniškai dalyvavo, paprašiau, jog jis p. Kasiulaičiui sumokėtų tuos 200 litų už rankraštį. Šią sumą p. Sileris ir po trumpo laiko p. Kasiulaičiui sumokėjo.

2. p. Kasiulaitienės laiške, rašytame Liet. Konsulatui Tilžėje, pareiktas tvirtinimas, jog aš su knygelės išleidimu „delsiau, sakydamas, jog negaliu dar apsidirbti su savo eiliiais reikalais“, visai neatitinka tikrovės, nes rankraštis buvo netrukus surinktas. Deja, negaudamas šiam veikalėliui reikiamų piešinių, kurias p. Kasiulaitis buvo žadėjęs parūpinti ir kurių jo atsikarotinai prašiau prisiųsti, knygelės galutinis atspausdintas imas užsitęsė ilgą laiką. Galų gale, negalėdamas ilgiau laukti, kol p. Kasiulaitis prisiųs žadėtuosius piešinius, be to, privalydamas surinktąsias raides kitiems darbams, išleidau knygutę 1933 m., užsakydamas reikalinguosius piešinius savo lėšomis. Su naudoti gi visus atvaizdus iš rusiškojo originalo, kurį man p. Kasiulaitis prieš rankraščio įteikė, nebuvo galima, kadangi jie iš dalies pasenę, iš dalies, ypatingai žmonių tipai, ne specifiškai lietuviški ir kaipo tokie nesuderinami su mūsų vaikų vaizduote.

3. Be piešinių, kurie man ne pigiai atsiėjo, man dar teko šis rankraštis atiduoti peržiūrėjimui kalbos atžvilgiu, nes, kaip iš paties ranka rašyto rankraščio matyti, šis vertimas nėra vieno vertėjo darbas, bet daugelio, galimas daiktas ir mokinių, kuriems atskiros apysakos buvo paskirai patiektos išversti. Aišku, kad šių apsakymėlių kalba ir stilius ne vienodas, todėl šios knygelės, kuri skiriama labiausiai pradžios mokyklų mokiniams, negalėju išleisti neištaisydinęs jos kalbos.

Kaipo liudininką pristatau viršminėtą Kauno Vyrų Gimnazijos mokytoją p. Albertą Silerį, gyvenantį Kaune, Ukmergės pl. 46. Be to pridedu šios knygelės vieną egzempliorių kaip pavyzdį. Knygutės, skiriamos vaikams skaityti, stilius lengvas, vertimas ne sunkus ir vargu ar šiandien atsirastų koks nors leidėjas, kuris už panašų vertimą mokėtų daugiau honoraro kaip 200 litų, atsižvelgiant dar ir į tai, jog paduotas vien tik tekstas, be reikalingųjų piešinių ir kalba nesuvienodinta, neištaisyta. Be to yra praktikuojama už panašių leidinių vertimus mokėti tikrai vienkartinis sutartas honoraras, bet jokiū būdu ne, kaip laiške pageidaujama, be honoraro dar atsiųginti procentaliai, šiuo atveju 15% procentų nuo parduotųjų egz. skaičiaus. Pastarasis honoraro mokėjimo būdas berods kaikada taikomas tik originaliems literatūros darbams, libretams ir pan., bet ne vertimams.¹

Su aukšta pagalba (E. Jagomastas)

1. Šio laiško nuorašas buvo pasiųstas Lietuvos švietimo m-jai.

Jurbarko gimnazijos mokytojas J. Kasiulaitis — knygos (M. Bykova. Pirmieji apsakymėliai iš gamtos mokslo) vertėjas. E. Jagomastui pasiūlė nupirkti ją 1924 metais. Oficialiai sutartis nebuvo sudaryta. Nesulaukdamas knygos išleidimo, 1932 m. J. Kasiulaitis paprašė grąžinti rankraštį, bet E. Jagomastas jo negrąžino.

1933 metais E. Jagomastas knygą išleido ir pardavė 2.200 egz. švietimo m-jai. J. Kasiulaičio žmona kreipėsi į švietimo m-ją ir Lietuvos Konsulatą Tilžėje dėl papildomo honoraro už šią knygą.

Iš E. Jagomasto atsakymo Lietuvos Konsulatui išaiškėja kiti rankraščio pirkimo ir knygos leidimo motyvai.

Aukštai gerbiamas Ponas Gira !!

Jau baigiasi birželio mėnuo, jau seniai užbaigtas ir skelbtas Lietuvos valstybės biudžetas, baigsis ir veik šie metai, bet aš iš Tamstos nė jokios žinios neesu gavęs. Kad nors kokį žodį būtumėte man parašę, tai būčiau patenkintas ir rasi galėčiau dar laukti, bet man jau iš tiesų sakant nusibodo visi tie pažadai ir visos tos laukimas. Rodos tai ne lietuvių būdas, taip ilgai delsti. Ir jau šis yra mano paskutinis laiškas, kurį aš į Jus rašau. Ar Jūs rasi turite prieš mane ką asmeniškio, ar aš esu prieš Jus kaip nors nusižengęs, arba ar kitas kuris nesusipratimas tarp mūsų dviejų glūdi, kad į mane visiškai nereaguojate, ir tiktai, kada susieiname, pažadėjimais nusikratote? Juk jau bus du metu, kaip man šitą knygą (Aeneidą)² žadate atiduoti spaudon. Man galų gale visvien, ar Jūs man atiduodate Aeneidą ar kitą kurią knygą spaudon, man tik svarbu, kad turėčiau darbo ir kad aš ne pirmoj eilėj dėl darbų stokos, kiek dėl ilgų pažadėjimų turėčiau žengti. Juk natūralu ir suprantama, kad iš vokiečių pusės lietuviška spaustuvė darbo negauna, todėl esu priverstas kreiptis į Lietuvą, prašydamas jos paramos. Kiek sužinojau, švietimo ministerija ir vokiečių ir žydų spaustuvėms Lietuvoje gali darbų duoti ir jų yra užtektinai davusi, tad kodėl gi negali būti pirmoje vietoje lietuviškos spaustuvės remiamos, ypatingai tada, kada jos turi sunkų būvį tarp svetimųjų pakelti? Juk Vokietijoje šiais laikais visai nebūtų įmanoma, kad valdiška įstaiga ar privatus asmens atiduotų darbų kitataučiams. Tatai Jums juk irgi bus žinoma. O juk švietimo ministerija be abejo dviejų metų laikotarpyje daugiau leidimų turės atiduoti spaudon, negu vieną Aeneidą.

Turiu lyg tą nujautimą, kad tautiškas, kova už mūsų aukščiausius idealus, kova už mūsų prigimtąją kalbą ir mūsų būdus yra visiškai Jūsų širdyse dabar pastatyti antroje, trečioje vietoje ir lyg būtų kokios neregimos jėgos nustumti ir prislėgti. Mums į visa tai iš tolo žiūrint atrodo, lyg šių dienų lietuviai neturi tą supratimą ir neatjaučia tiek, kiek tatai būdavo anksčiau.

Lauksiu iš Tamstos iki 1 liepos šio kio ar tokio atsakymo, ar galiu tikėtis gauti užsakymą ar ne, nes man tai labai svarbu žinoti. Nėpykite už mano nekantrumą, bet aš kiekvieną dieną nuo paskutinio pasimatymo su Jumis mintyse darbo turėjau.

Su aukšta pagarba (E. Jagomastas)

1. Liudas Gira 1927—1934 metais buvo Svetimo ministerijos Knygų leidimo komisijos sekretorius.

2. Vergilijaus „Eneida“ buvo išleista 1926 ir 1928 metais Kaune. E. Jagomastas 1933 metais šio užsakymo negavo, nes trečio „Eneidos“ leidimo nebuvo. Ta pačia data rašytame E. Jagomasto laiške Svetimo ministerijos Ministrui taip pat užsimeinama, jog L. Gira jau dveji metai žada duoti „Lituānijos“ spaustuvei „Eneidą“ ar kitą užsakymą.

1937 m. Rugsėjo mėn. 18 d.

Gerb. Svetimo Ministerijai
Pradžios mokyklų Departamentui
J. M. Ponui Direktoriui Miškininui¹
Kaunas.

Didžiai gerbiamas Pone Direktori

Mano sandėlyje yra dar įvairių knygų, kurios yra tinkamos pradžios mokyklų knygynams. Gerbiamai švietimo Ministerijai turiu garbės pasiūlyti nupirkimui sekančias knygas²:

1) Bykova: Pirmieji Apsakymėliai	390 ekz. po 1.75 Lt.
2) Rausvas Lapas	600 ekz. po 0.80 Lt.
3) Sviesos Rate	600 ekz. po 0.80 Lt.
4) Doriukas	600 ekz. po 0.50 Lt.
5) Krisleliai	1500 ekz. po 0.50 Lt.
6) Iš mokslo dienų	1000 ekz. po 0.20 Lt.
7) Trys Pasakos	700 ekz. po 0.20 Lt.
8) Anykščių šilelis	maždaug 3500 ekz. po 0.15 Lt.

Šių knygų pavyzdžius (po 2 ekz.) prisiunčiu atskiru siuntiniu.

Bykovo „Pirmųjų Apsakymėlių“ būtų galima dar kokius 3.—4.000 ekz. atspausdinti, nes šios knygos rinkinys tebėra spaustuvėje dar neišardytas. Naujai atspausdinamųjų knygelių kaina tada pasidarytų po 1.50 Lt.

Man būtų labai malonu, jei gerb. Svetimo Ministerija sutiktų šias knygas nusipirkti, nes prekyba su knygomis iš Tilžės visiškai pasiliovė³.

Tikėdamasis, jog siūlomos knygos ras gerb. švietimo Ministerijos pritarimą, lieku

reikšdamas gilią pagarbos žodį [E. Jagomastas]

1. Miškinis Motiejus (1897—) — literatas, vertėjas. 1931—1937 Svetimo ministerijos Pradžios mokslo departamento direktorius.

2. Bykova M. Pirmieji apsakymėliai iš gamtos mokslo.— Tilžė, 1933.— 74 p.

Giedrius A. Rausvas lapas.— Tilžė, 1930.— 52 p.

Giedrius A. Sviesos rate.— Tilžė, 1930.— 56 p.

Giedrius A. Doriukas.— Tilžė, 1930.— 36 p.

Giedrius A. Krisleliai.— Tilžė, 1929.— 48 p.

Giedrius A. Iš mokslo dienų.— Tilžė, 1921.— 52 p.

Giedrius A. Trys pasakos vaikams.— Tilžė, 1921.— 30 p.

Baranauskas A. Anykščių šilelis.— Tilžė, 1921 ir 1928.— 16 p.

3. 1933 metais Svetimo ministerija nupirko iš E. Jagomasto 2.200 egz. M. Bykovo „Pirmųjų apsakymėlių iš gamtos mokslo“ už 3.850 litų. Iš šiamo laiške pasiūlytų knygų Svetimo ministerija sutiko nupirkti tik A. Baranausko „Anykščių šišelį“ (2.240 egz.). E. Jagomastas išsiuntė 1.940 egz.

Kituose laiškuose Svetimo ministerijai E. Jagomastas užsimenta apie sunkią spaustuvės būklę ir prašo daugiau užsakymų iš Lietuvos kaip materialinės paramos.

1940 m. Kovo mėn. 11 d.

Didžiai gerbiamas Ponas Sliūpai¹,

Priede prisiunčiu, kaip kalbėjome, prašymą, kurį malonėkite perduoti priežiūros tarybai, ir nuolankiai prašau jį paremti.

Su tikra pagarba (E. Jagomastas)

1940 m. Kovo 11 d.

Gerb. Akc. „Ryto“ b-vės Priežiūros Tarybai
Klaipėda.

* Seštadienį, kovo mėn. 9 d., pirkau po ilgų derybų iš Gutenbergo spaustuvės. Rose ir Co. renkamą mašiną Linotipą, kuri dar „Ryto“² Bendrovės patalpose tebestovi. Prie šios mašinos priklauso dviejų rūšių matricos, korpus ir petitas. Mašinoje buvo senos, nenaudotos matricos, kurios darbai esančios nebetinkamos. Be to jos lotynišku šriftu, kuris mano reikalams tuo tarpu netinka.

Kiek man žinoma, „Ryto“ B-vės žinioje yra vienas rinkinys gotiško petito su lietuviškais akcentais. Šios matricos būtų man kaip tik reikalingos, idan turėčiau galimumo mano leidžiamajį „Naująjį Tilžės Keleivį“ dvejomu šriftu atspausdinti. Maloniai prašau šį matricų komplektą man perleisti vieton aukščiau minėtojo lotyniško petito, tuo labiau, kad šios raidės Lietuvoje nevartojamos ir vargiai jas bus galima sunaudoti.

Be to neaiškumų kilo dėl Linotipo variklio. Mano nuomone variklis priklauso ne prie mašinos, bet atskirai, ir rodos priklauso dar Ryto bendrovei. Malonėkite man šiuo reikalu suteikti paaiškinimų ir taipogi atsverti, ar Jūs šiuo atveju galėtumėte perleisti šį motorėlį. Galėčiau, jeigu kaina būtų ne peraukšta, dar vieną tokį nupirkti, nes antrasis man galėtų būti reikalingas prie vienos apipjaustomos mašinos.

Tikiuosi, jog gerbiama Priežiūros Taryba atiras galimu mano prašymą teigiamai išspręsti. Reikalui esant, esu pasirengęs atvykti ir tartis žodžiu.

Su tikra pagarba (E. Jagomastas)

1. Sliūpas Jonas (1861—1944) — liberali is visuomenės veikėjas, publicistas. Tuo metu J. Sliūpas gyveno Palangoje.

2. „Rytas“ — spaudos bendrovė, veikusi 1921—1939 Klaipėdoje. Hitlerininkams 1939 m. užgrobus Klaipėdą, lietuviams priklausiusi „Ryto“ bendrovės spaustuvė buvo priversta likviduotis. Ją nupirko vokiečiai V. Otas ir H. Rozė ir pavadino firma „Druckhaus Gutenberg“.

1934 m. Rugsėjo 6 d.

J. M. Ponui D-ruį K. Alminauski
Kaunas. Rotušės aikštė 9.

Didžiai gerbiamas Pone,

Sekdamas mano paskutinę atvirutę, turiu garbės žemiau paduoti Tamštos disertacijos spausdinimo kalkuliaciją:

500 ekz. atsieitų:

a) Kompresų spausdinant, t. y. be interlinijų 1 lankas (16 pusl.) Lt. 330.—

Visa knyga tuo atveju apimtų maždaug 8 lankus arba 128 puslapius.

b) su interlinijomis 12 taškų protarpiais tarp eilučių 1 lankas atsieitų . Lt. 120.—

Prie šių kainų prisidėtų viršelių atspausdi imas ir brošiuravimas, kas pasidarytų maždaug Lt. 120.— visat laidai.

Kadangi nepažymėjote, koks turi būti tiržas, tai paėmiau pagrindan 500 ekz. skaičių, nors paprastai disertacijos spausdinamos maždaug 250 ekz. skaičiuje. Spausdinant 250 ekz. kaina pasidarytų kiek mažesnė, bet ne žymiai. Atpuola tik poperis ir atspausdinimo darbas. Surinkimo darbas pasilieka tas pats.

Formato didumo pavyzdį pridedu.

Popieris būtų imamas toks pat, kaip pridedamojo atspausdinto lanko, paimto taip pat iš vienos disertacijos.

Raidės būtų tokios pat.

Rinkimas yra gana painus. Rankraštyje išretintieji žodžiai bus taipojau išretinami.

Man būtų labai malonu ir Jums, Ponas Daktare, būčiau labai dėkingas, jei man šitą spaudos darbą pavestumėte atlikti. Jį su didele atyda ir švariai atliktčiau. Taip pat viską pristatytčiau į Leipcigį ar kiton nurodyton vieton. Jeigu Tamstai viršnurodytos kainos priimtinos, tai galėtumėme susitarti ir kaslink mokėjimo sąlygų, arba prašytiau šiuo reikalu padaryti iš savo pusės pasiūlymus. Malonėkite ir nurodyti, koki laiku veikalas turėtų būti atliktas.

Rankraštį (pusl. 1 iki 206) gražinu atskiru registruotu siuntiniu į Kauną.

Tikėdamasis, jogs galėsime dėl šio darbo susitarti, lauksiu iš Tamstos žinios ir lieku

su aukšta pagarba (E. Jagomastas)

P. S. Kadangi Tamstai asmeniškai nesu pažįstamas, tai prašau pasiteirauti pas Kauno Seminarijos Rektorių p. Prof. Penkauską, gyv. taip pat Rotušės aikštėje, Kun. Seminarijoje. Jam taip pat esu dirbęs spaudos darbų. Be to būtų malonu, jei važiuodami į Vokietiją pakeltumėte galėtumėte užsukti Tilžen ir čia galėtumėme viską aptarti. Man pačiam vykti Kaunan arba Lietuvon nėra galima.

1. Alminas Kazys (Alminauskis, g. 1904) — kalbininkas. Leipcige apgynė daktaro disertaciją „Lietuvių kalbos germanizmai“ („Die Germanismen des Litauischen.“— K., 1935.).

K. Alminas parašė E. Jagomastui 3 laiškus dėl disertacijos spausdi imo. Buvo siūloma E. Jagomastui išleisti ją savo lėšomis, kadangi K. Alminas tikėjosi, jog knygą išpirks kalbininkai bei bibliotekos. Į E. Jagomasto laišką, kuriam duodama knygos

spausdinimo kalkuliacija, K. Alminas atsako, jog kaina esanti per didelė ir prašo kalkuliaciją peržiūrėti. Visą darbą siūlo apmokėti per kurią nors Lietuvos bendrovę. Spausdinant disertaciją Lietuvoje, atsirastų sunkumų, išvežant ją į užsienį (Leipcigą).

30

1938 m. sausio 26 d.

J. M. Gerb. Ponui Kisi
Kaunas.

Didžiai gerbiamas Pone,

Labai gaila, kad negalėjau su Jumis pasimatyti ir pasikalbėti katalogo² reikalų. Prisiunčiu dabar visą sąrašą knygų, kurios prie manęs yra, su kainų pažymėjimu markėmis ir litais. Kiekvieną knygą surašiau ant atskiro lapo, manydamas, jog tokiu būdu bus galima lengviau surūšiuoti ir į tam tikrus skyrius įterpti.

Visos tos brošiūros, kurias atnešiau, yra ant prisiunčiamųjų lapelių pažymėtos, taigi iš anų nereikia sąrašo sustatyti. Prie progos galėsiu jas iš Tamstos pasiimti, nes jos juk Tamstai be vertybės yra.

Su ponu direkt. Zygeliu³ kalbėjau apie katalogo reikalą ir jis ragino mane sąrašą Tamstai paduoti.

Tikėdamasis, jog ant lapelių suteiktosios žinios bus pakankamos Tamstos sudaromui katalogui ir jog galėsite dar pažymėtąsias knygas įtraukti, tariau iš anksto padėkos žodį ir lieku

su tikra pagarba E. Jagomastas

1. Kisinis Izidorius (1904—1958) — bibliografas.

2. 1936—1938 metais I. Kisinis parengė rinkoje esančių lietuviškų knygų sisteminių katalogą. E. Jagomastas irgi siuntė žinias šiam katalogui. Prie laiško I. Kisinui pridėtas 83 leidinių sąrašas. Jame knygos suklasifikuotos pagal kelis skyrius. Dalies knygų sąrašas — spausdintame reklaminiame „Lituhanijos“ lapelyje, skirtame pirkėjams. Kainos duotos litais ir markėmis.

3. Zygelis Balys⁴ (1886—1972) švietimo spaudos darbuotojas. 1926—1940 kooperacinės bendrovės „Spaudos fondas“ direktorius.

31

1934 m. Kovo 11 d.

Didžiai gerbiamas Pone Daktare¹,

Dėkoju už Tamstos žinutę². Dalykas tas: jau ilgi metai, kaip rankioju visokeriopas mūsų kalbos knygas, ypatingai seniau išleistąsias, ir turiu jau geroką skaičių surinkęs. Mūsų lietuvininkai yra labai keistų nuomonių žmonės. Arba jie knygas deda numirėliams į karstą ir su juo jas palaidoja, arba jas sudegina, kad neva „Dievo žodis nesivalkiotų aplinkui“. Tokiais būdais žūna daug knygų ir nelgi labai vertingos knygos. Taip pirm kelių metų netoli Kaukėnų, Klokių kaime, įdėjo numirėliui į karstą

Bretkūno „Postilą“³, viena moteriškė Tilžėje pernai sudegino visokių lietuviškų knygų, jeib „Dievo Zodis“ nebūtų aplink mėtomas.

Kiek galėdamas aš prašau iš žmonių senų knygų, idant jos minėtu būdu neprazūtų ir kad jas išgelbėčiau nuo tokių neprotingų darbų. Tamstai, gerbiamas Pone Daktare, jos gal būt nebūs reikalingos ir galėtų kaip nors dingti. Jeigu Jūs jų neprivalote, aukokite jas mano knygynui. Kada Prūsų lietuviai turės savo namą, įtaisyti Prūsų Lietuvos knygyną-biblioteką. Aš būtent renku kiekvieną lietuvišką lapelį, kurs man į rankas patenka. Tariu jau dabar iš anksto už tai širdingai ačiū!

Dabar dar vienas man asmeniškai svarbus dalykas. Aš čionai kasdien su vargais ir rūpesčiais grumiuosi. Mano spaustuvei pritrūksta darbų. Be abejo Jums (Berlyno Pasiuntinybei) reikalinga visokių spaudos darbų: blankų, vokų, laiškamis popierių ir t. t. Aš Jūsų prašau, malonėkite mano spaustuvei šiuos užsakymus duoti, nes užsakant, galite tarpe 3—5 dienų gauti prisiųstus spausdinius. Man keletas konsulatų Vokietijoje duoda spausdinti ir rodo mano darbu yra gana patenkinti. Kainos bus taipojau pigesnės. Todėl maloniai prašau, atiduodant užsakymus, nepamiršti mano spaustuvės. Aš būsiu Tamstai labai dėkingas!

Jau nuo 1924 metų mane tilžiškiai boikotuoja. O boikotas yra sunkus dalykas. Kas jo nepažįsta, negal į jo pasekmes įsigilinti.

Prašau priimti mano aukštos pagarbos žodį.

E. Jagomastas

1. Saulys Jurgis (1879—1948) — buržuazinis liberalinis visuomenės veikėjas, žurnalistas, diplomatas. 1931—1938 metais — Lietuvos pasiuntinys Vokietijoje.

2. J. Saulys 1934 m. kovo 4 d. parašė atvirlaiškį — atsiliepimą į E. Jagomasto skelbimą „Naujajame Tilžės keleivyje“ dėl 1775 metų leidimo „Biblijos“ paieškų. Jis rašė, kad turi vieną šios „Biblijos“ egzempliorių.

3. Bretkūnas J. Postilė. — Karaliaučius: G. Osterbergerio sp., 1591.

32

1934 m. Rugsėjo 21 d.

Gerb. Ponui Tautoračiui, Tauragėje.

Gerbiamas Tamsta,

Rasi manęs iš praeitų laikų dar atsiminsite. Dėl keturių reikalų aš į Jus rašau ir tikiuosi, kad mano laiškas Jus pasieks, nes aš tyriau, kad Jūs Tauragėje esate.

1) Ar turite Jūs tas 93 giesmes, kurios prie Giedamųjų Knygų priglaustos yra, skyrium atspausdintas ir ar jų galima yra skyrium gauti ir kiek jos kainotų?¹

2) Ar galėtumėte man neapmokamai keletą giesmelių mano 1935 metams leidžiamoms kalendroms² sumąstyti, ypatingai vieną arba 2 giesmeles Naujiems Metams?

3) Ar turite kokių nors senoviškų lietuviškų laikraščių ir knygų, kurios žmonių nevartojamos? Matote, aš rankioju visokeriopas lietuviškas knygas ir vokiškas knygas arba ir kitų kalbų knygas apie Lietuvą. Tūli žmonės jas, kaip tyriau, sudegina. Jums surinkimus tarp žmonių belaikant būtų lengvas dalykas surinkimui užsibaigus žmonių paklausti. Aš Jums už tai būčiau labai dėkingas.

4) Ar galėtumėte išversti tą giesmę iš vokiškų giesmių knygu Nr. Rodos šiais mano klausimais Jus neapsunkinsiu ir iš anksto jau dabar širdingai dėkavojū, laukdamas palankios žinios.

Su pagarba
širdingai sveikindamas (E. Jagomastas)

1. J. Tautoraitis parengė giesmynėlį „93 brangių giesmelių“ [Tilžė: Pavlovskio sp., (1922)]. Antras leidimas vadinosi „95 brangių giesmelių“ (Ziliai: J. L. Šakučio knygynas (apie 1930). Autoriaus biografijos duomenų nėra.

J. Tautoraitis į E. Jagomasto laišką atsakė tik po metų, kadangi nuo 1932 m. buvo persikėlęs į Karaliaučių. Jis rašė, kad turi tik vieną giesmyno egzempliorių, bet galįs padaryti vertimų ar naujų giesmių sustatyti.

2. E. Jagomastas 1922—1939 metais leido „Lietuviškas kalendras“.

33

1933 m. Apr. 22 d.

J. M. Ponui Ditszmonui¹,
Šilininkai
Lazdėnų p., Pilkalnės ap.

Garbingas Prieteliau,

Asz Jūsų Gromatas gawau ir atleiskite man, kad asz rasztsizkais darbais apkrautas ne taip greitai galėjau Jums placziau atsiliiepti. Tiktai dabar peržiūrėdamas Gromatas randu, kad Jūs norėjote gauti Knygelių ir newa Piningų prisiuntę esate. Asz mielai Jums Knygelių prisiųsčiau, bet asz nežinau kokių. Atskirą Iszkarpą isz Keleiwio arba Kalendrų atskirai pasidėjau, ant kurių reikalaujamos knygelės: „Pirmųjų Krikszczionių Persekinejimai“². Ar Jūs szitų Knygelių priwalėte? Tai malonėkite man paraszti. Antraip būkite dar tokie geri, paminėkite Jūsų praszomas Knygeles, už kurias Jūs esate man Piningus prisiuntę. Asz Jums jas tuojaus pristatszysiu.

Jeigu asz sweikas ir gywas iszlikisiu, tai asz Jus szį Pawasarį arba Wasaroj ap-lankysiu. Asz norėcziaiu daug su Jumis pasipasakoti isz praeitų Laikų, nesa Jūs juk pažinote Dr. Girėną³. Jis buwo ir mano didelis Prietelis. Rasi Jūs turile isz jo dar kokių Gromatų pakawoję. Jeigu taip, tai molonėkite jas man paduoti, nes asz rankioju wisokeriopų lietuwiszkų Knygų, o ir wisokeriopų Gromatų senų lietuwiszkų Weikėjų. Asz meilycziaiu, kuodaugiausiai isz mūsų Literatūros iszlaikyti mūsų Waikų Waikams ir jau esu szauanų skaitlių Knygų surinkęs. Jei Jūs ir turėtumėte kokių senowiszkų Knygų, tai asz ir isz Jusų paprašysiu, žinoma, jeigu Jūs šu tuo sutiksitate. Būkite tokie geri, praneszkite man, kada Jums apsilankyti, žinoma tiktai Nedėldienėmis. Asz no-rėcziaiu ir Jūsų wisą kitą Krasztą pamatyti.

Su szirdingu sweikinimu (E. Jagomastas)

1. Dičmono grafinių duomenų nerasta.

2. Ventas E. Pirmųjų krikszczionių persekiojimai.—Tilžė: Lituania, 1927.—80 p.

3. Zauerveinas Jurgis (1831—1904)—poetas, filosofijos daktaras, visuomenės vei-kėjas. 1877—98 metais nemaža laiko praleisdavo Mažojoje Lietuvoje: Šilininkuose,

Lapduose (Pilkalnio aps.) Tilžėje. 1879—98 bendradarbiavo lietuvių spaudoje („Lietuviškoje ceitungoje“, „Aušroje“, „Nemuno sarge“ ir kt.) Skelbė cilėraščius ir publicisti ius straipsnius. Pasirašinėjo dažniausiai Girėno slapyvardžiu.

34

Lietuvos Bibliografijos Institutas
1933 m. sausio m. 26 d.
Kaunas. Universiteto biblioteka.

Ponui Konsului
dr. E. Jatuli

D. Gerbiamasis Tamsta,

Lietuvos Bibliografijos Institutas¹ be registracijos savo krašto leidinių rūpinasi registracija ir kitų kraštų leidi ių, spausdinamų lietuvių kalba². Tačiau šių leidinių institutas gauna toli gražu ne visus.

Tose šalyse, kur vedama valstybinė bibliografiškoji leidinių registracija, lietuviški leidiniai minimi svetimuose sąrašuose. Tačiau Lietuvos mokslininkams ir tyrinėtojams sunku šias knygas susekti.

Būtų labai naudinga tiek patiems leidėjams, tiek Lietuvos bibliografijos mokslui, kad visi užsienyje išeiną leidiniai lietuvių kalba (knygos, brošiūros, gaidos, visokios apyskaitos ir katalagai, žurnalai ir laikraščiai) būtų pačių leidėjų siunčiami

Lietuvos Bibliografijos Institutui

Vytauto Didžiojo Universiteto Biblioteka.

Zemaičių g. Nr. 1.

Institutas perduoda užregistruotą leidinį Universiteto Bibliotekai, Pageidaujama taip pat gauti knygas svetimomis kalbomis, kuriose rašoma apie Lietuvą ir jos reikalus³.

Prašau neatsisakyti apie šį mūsų didelį prašymą prie progos painformuoti vietii lietuvius leidėjus.

Prašau priimti mano gilius pagarbos pareiškimą

Prof. Vaclovas Biržiška
Lietuvos Bibliogr. Instituto
Direktorius.

1. Lietuvos Bibliografijos institutas — bibliografijos įstaiga prie Kauno universiteto bibliotekos, įkurta 1924 m.

2. Nuo 1929 metų instituto vardu leidžiamame žurnale „Bibliografijos ži ios“ buvo registruojama užsienyje lietuvių kalba išėjusios knygos bei periodika.

3. Nuo 1933 metų „Bibliografijos žiniiose“ pradėta registruoti lituanika.

4. Šis laiškas buvo perduotas E. Jagomastui su ūkiu konsulo E. Jatulio priedašu: „Perduodamas Tamstai Bibl. Instituto raštą, prašyčiau pasiųsti žinias rašte nurodytu adresu (Liet. Konsul. Tilžėje ir užs. Reik. M-ją) apie Tamstos visus leidinius. Nors už juos Tamstai nebus atlyginta, bet, man rodos, Tamstai bus svarbu, kai Tamstos leidiniai bus minimi žurnaluose. E. Jatulis.“

5. Biržiška Vaclovas (1884—1956) — bibliografas. Tuo metu — Bibliografijos instituto direktorius ir „Bibliografijos žinių“ redaktorius.

Gerbiamas p. Jagomastai.

Nesistebėk, gavęs iš manęs laišką: turiu šiokį tokį reikalą. Mat, Tamstos spaustu-
vėje yra dar užsilikusių „Pasakos“¹ Bendrovės klišių, kurios Tamstai nereikalingos
ir tik užima vietą.

Dabar laikai sunkūs. mokytojų ekonominė būklė nekokia, knygų seniai jau ne-
beleidžiame, bet vis galvoju, ar nereikėtų pabandyti. Gal ir galėčiau išleisti vieną
kitą knygele, jei būtų galima gauti iš Tamstos klišių.

Pradėti norėčiau nuo menkniekių. „Saulutėje“² buvo spaudžiama apyskaitė „Kaip
Meškiukas didelis užaugo“. Ar negalėtum Tamsta surasti ir išsiųsti tos apysakos klišes,
bet tik per Panemunę, per paštą apdėtu mokesčiu arba per patikimą žmogų. Galėčiau
už tą siuntinį sumokėti 50 litų. Tamsta taip vieną kartą jau buvai padaręs, bet tada
buvo daugiau klišių, ir todėl sumokėta buvo daugiau.

Tokiu pat būdu norėčiau aš gauti vėliau ir „Mamos pasakų“ klišes.

Jei Tamsta galėtum taip padaryti, prašau man pranešti laiškeliu. Be to, prašau
pranešti, ar galima Tamstai rašyti laiškus per Panemunę?

Aukšta pagarba T. Suravinas.³

Jurbarkas
1935-VII-13.

1. „Pasaka“ — mokytojo ir vaikų rašytojo A. Giedraičio (Giedriaus) Jurbarke įkur-
ta bendrovė, leidusi žurnalą „Saulutę“ ir skaitinių knygeles vaikams.

2. „Saulutė“ — dvisavaitis is vaikų žurnalas, ėjęs 1925—31 m. Jurbarke. Redagavo
A. Giedraitis.

3. Suravinas Teodoras (1889—1966) — pedagogas, rašytojas, vertėjas. 1922—1940
mokytojas Jurbarke.

Autobiografijų enciklopedija

1937 m. gegužės mėn. 15 d.

Kas yra Kas
Lietuva 1938
Kaunas, Laisvės alėja 25.

Gerbiamai „Naujo Tilžės keleivio“ Redakcijai
Hohe Strasse 78, Tilsit, Deutschland.

Didžiai Gerbiamas Redaktorius ir Mielas Kolėga,

Siunčiame Tamstai pranešimą apie mūsų ruošiamą spaudai knygą. „Kas yra kas“¹,
kurį neatsisakysite įdėti į artimiausią gerb. savo laikraščio numerį.

Mes nevarginsime Tamstos aiškinimais tokio leidinio reikalingumo, nes žinome,
kad Tamsta nemažiau, negu Lietuvos žmonės, pageidaujate tokios knygos. Joje turės
būti duotas vaizdas mūsų intelektualinių ir kultūrinių jėgų taip mūsų tėvynėje, taip
ir užsienioje. Tamstos malonios sugestijos ir nurodymai, jei rastumėt reikalingu
patiekti jas „Kas Yra Kas“ redakcijai, bus brangiai mūsų vertinamos.

Būsime dėkingi, jei neatsisakysite siuntinėti mums savo gerb. laikraštį, ligi mūsų knyga bus išspausdinta. Tamstai sutinkant, laikas nuo laiko informuosime Tamstos laikraščio skaitytojus apie mūsų pradėto darbo progresą.

Dėkodami Tamstai iš anksto už visą paramą, kokią tik maionėsite mums duoti, prašome priimti pareiškimą mūsų tikros pagarbos.

„Kas Yra Kas“ Redakcija:
„Dienos“ Redaktorius-Leidėjas J. Petrėnas²
Amerikos skyriaus redaktorius
K. Vairas-Račkauskas³

1. Prie laiško pridėtas priedas—skelbimas „Kas yra kas“ lietuvių pasaulyje“. Jame nurodoma, kad knygą sudarys visų žymių lietuvių visuomenės ir kultūros veikėjų biografijos. Medžiaga bus renkama, užpildant atitinkamas anketas. Knygos rengime kviečiami dalyvauti visi asmenys ir Amerikos lietuvių organizacijos. Leidinys „Kas yra kas“ dėl įvairių organizacinių bei finansinių priežasčių nebuvo išleistas.

2. Petrėnas Juozas (1896—1980) — rašytojas, žurnalistas. Tuo metu — „Dienos“ daktorius.

3. Račkauskas Karolis-Vairas (1882—1970) — literatas, kultūros darbuotojas.